

TEMA DE DEBAT: LES BASES IDEALS

A dia d'avui s'han obert nombrosos debats sobre bones pràctiques en convocatòries. Amb aquesta reflexió volem pensar sobre les condicions amb què treballem els artistes i sobre què estem acceptant com a normal en un context de precarietat generalitzada. La precarietat fins ara només s'atribuïa al món de la cultura i en certa manera l'havíem normalitzat, però ara està estesa arreu i tothom sap que és una situació injusta per als treballadors. També per a nosaltres. Els artistes formem part de la societat i tenim els problemes que té la nostra societat.

Quines serien les bases ideals per a un concurs, què haurien de contemplar?

Totes les bases haurien d'incloure les següents especificacions pressupostàries:

- 1. Una partida per pagar la feina de l'artista.**
- 2. Una partida per a la producció**
- 3. Una partida per al transport i embalatge**
- 4. Una partida per a la difusió**
- 5. Una partida per a l'assegurança**
- 6. Una partida per als impostos pertinents**
- 7. Atenció i respecte als drets d'autor**

De fet, haver de reivindicar encara aquests set punts demostra fins a quin punt els artistes consideren acceptable desenvolupar la seva feina en condicions inacceptables. Si bé és cert que és habitual per al treballador autònom haver-se d'enfrontar massa sovint a aquest tipus de situacions abusives, no és viable dur a terme una activitat laboral autònoma sense respectar les més bàsiques bones pràctiques. I doncs, per què gairebé cap concurs que implica producció es planteja en aquests termes? Cal dir que a fora sí que hi ha concursos que respecten estrictament aquests set punts. I qui diu un concurs diu una proposta d'exposició en un centre d'art, en una fundació o en un museu.

Si analitzem punt per punt podem veure les raons que sostenen les partides:

—Producció

Especificar clarament els diners destinats a producció dona la mesura de l'envergadura que pot adquirir el projecte, amb quins recursos es compta única i exclusivament en la materialització de les idees. És un capital que va destinat a les despeses. No consta com a ingrés dinerari de l'artista. No és un guany. No pot constar com a renda del treball.

Transport i embalatge

Destinar una partida a necessitats específiques del trasllat ajuda a vertebrar distàncies així com reconèixer la necessitat de tractar la peça d'art amb la cura i les condicions tècniques necessàries, no només com una mercaderia que s'ha de moure d'un punt A a un punt B.

Assegurança

Suficient com per cobrir qualsevol incidència que afecti o malmeti la feina artística durant el transport així com durant el temps d'exposició, i que tingui en compte la correcta presentació.

Difusió

Un esgrao més en la cadena per arribar al receptor implica una amplia i correcta difusió del treball. Pot incloure material imprès o digital. Ha de comptar amb el respecte al treball de l'artista i preveure un diàleg entre aquest i l'equip responsable del disseny i la producció del material de difusió. En el cas dels catàlegs, la situació seria la mateixa, si la institució preveu la seva edició, haurà de ser amb una partida en cap cas imputable a l'artista i tenint-lo sempre en compte per la tria de materials interns. La difusió de l'obra de l'artista implica reconeixement dels seus drets d'autor gestionats de manera lliure o amb dret a còpia.

Impostos pertinents

El tipus impositiu que suporta l'artista implica l'adscripció al règim de treballadors autònom i pagament de quota de la seguretat social els mesos que està donat d'alta. De forma que una vegada fa la factura pertinent per honoraris ha de restar IRPF a la base imposable, que actualment es situa en el 15%, i restar el IVA corresponent, que a dia d'avui es situa en el 10% a liquidar trimestralment. Factors que s'han de tenir en compte per a calcular el net que finalment percebrà l'artista.

Retribucions a la feina artística

Aquest punt, el més indiscutible, reconeix l'enorme feina que comporta la activitat creativa i de gestió que s'ha de dur a terme en un projecte artístic. Una feina que, malgrat els honoraris, no cobreix totes les hores, tota la intensitat que molts artistes aboquen al seu treball. La remuneració econòmica posa en valor la seva feina, permet que l'artista pugui continuar dedicant temps i esforços, i fa equitativa la seva tasca dins la societat, equiparant-la amb altres professions.

Aquests punts ajuden a concretar amb mesures concretes la professionalització dels artistes, i desfan mites que han acompanyat massa temps l'exercici de la creació. Els artistes han anat aprenent a deixar enrere la individualitat per prendre consciència de la força com a col·lectiu per incidir en cada una de les mancances que patim.

Hi ha una sèrie de males pràctiques esteses en les convocatòries que es podrien llistar com a reincidents:

-Partida d'honoraris que "inclou" la partida de producció: quelcom tan senzill com separar una retribució per una feina, del cost material que pot tenir la producció de la mateixa feina, porta a que sovint el que acaben guanyant els artistes sigui molt menys que els honoraris pactats i fins i tot res, sense mencionar aquells casos, no excepcionals, en els quals els artistes posen pressupost de la seva pròpia butxaca per tal de poder arribar a produir el projecte acordat. Es pot entendre en el context del treball voluntari que el treballador voluntari no percebi cap retribució i aporti capital propi, però la feina de l'artista en cap cas és treball voluntari si no és en un marc pactat per totes dues bandes, d'autogestió per exemple, o altres àmbits a on deliberadament s'exclou el guany econòmic. Si no és així, no és acceptable que un artista no acabi cobrant un import íntegre establert abans de començar el projecte, independentment dels costos de producció.

-Activitats associades "gratuïtes": sovint s'associa una convocatòria a on es presentarà una peça o projecte amb una o més activitats per al públic general, que també proposa i desenvolupa el mateix artista. En la majoria dels casos aquesta activitat no té uns honoraris específics a percebre, sinó que es pressuposa que aquesta segona feina va inclosa en la primera, quan són en realitat prou diferents i requereixen més esforç i energia per part de l'artista. D'aquesta manera la institució té a la seva disposició més continguts per oferir sense que l'artista tingui proporcionalment més retribució per les seves tasques.

-Convocatòries amb exposició d'obres seleccionades: son aquelles convocatòries on hi ha una primera selecció d'artistes que participen d'una mostra col·lectiva on un jurat escollirà l'obra guanyadora. Aquesta mostra no compta amb pressupost per al transport de les obres seleccionades al lloc d'exposició. Tampoc compta amb retribució per drets de comunicació pública de l'obra exposada. Els artistes acaben pagant aquest transport amb l'incentiu d'optar a aquest premi, i no reben cap retribució, exceptuant l'artista guanyador.

Per a la pregunta "perquè els artistes sembla que acceptin aquestes condicions laborals abusives?" Podem especular diverses respostes:

-Perquè els mateixos artistes no acaben d'assumir que han de poder viure de la seva feina.

Sovint al sector de l'art es pensa que la feina artística no és una feina com qualsevol altre, en el sentit que no té un valor que calgui ser recompensat econòmicament, sinó "espiritualment". És a dir, la necessitat de crear és tan imperiosa com la necessitat de reconeixement que proporciona una exposició o premi. Seria reduccionista tractar l'artista de narcisista per aquesta necessitat, perquè és una necessitat genuïna: la creació tanca el cercle quan l'espectador la interpreta o d'alguna manera la fa seva. Semblaria que, en ser profundament vocacional, la feina artística no "necessàriament" hauria de ser retribuïda econòmicament, i tan sols amb el poder exercir-la com a treball voluntari l'artista estaria satisfet. És cert que hi ha moltes altres feines que tenen aquest caràcter vocacional, i que professionals d'altres àmbits com la medicina o l'advocacia per mencionar un parell, fan feina voluntària ajudant persones sense recursos, etc., però en cap cas consideren que el gruix de la seva activitat ha d'estar sotmès a aquest altruisme, i molt menys quan hi ha guanys per part d'empreses o administracions pel mig.

-Perquè la societat dona per fet que les manifestacions artístiques no requereixen esforços i que no cal tenir-ne cura. Existeixen *per se*.

Semblaria ser que el retorn de les activitats de creació artística no és igual al retorn d'altres activitats

professionals. Hi ha la falsa idea que l'impacte que produeix l'art (atenció, ara parlem en termes de creació: el que estem dient és aplicable a l'art visual, a la música, les arts escèniques, a la literatura...) és purament espiritual o emocional, però no és rendible econòmicament. Una obra d'art, per molt que impacti, no és un benefici tangible. Com les muntanyes o els rius, es considera que existeixen *per se*.

De la mateixa manera que la nostra societat donava per fet que l'aigua, l'aire pur i l'equilibri ecològic venia donat del cel, es donava per fet que la creació artística i la cultura s'autogeneraven soles. Però avui sabem que no és així: cal tenir cura de la natura perquè sense ella no som res i, poc a poc, l'hem malmesa fins a posar-nos en risc nosaltres mateixos. Exactament igual que si no es té cura dels rius i de les fonts, aquests s'assequen, també si no es cuida la font que genera les manifestacions artístiques, aquesta font s'asseca. La producció artística és un teixit fet per moltes persones que són en la seva majoria treballadors precaris. I ho són per aquest tipus de raonaments neoliberals: si no genera beneficis econòmics no s'hi inverteix, o bé es converteix en un producte de luxe, valorable per una elit (cada vegada més una elit composta en gran part pel *precariat cognitiu*). L'art genera beneficis intangibles per a les societats, i generaria beneficis econòmics lluny d'elits i luxes si s'entengués com a un bé comú, com a un component aglutinador socio-polític, quelcom que ens uneix. Això seria un altre text, però és prou evident que sense polítiques públiques que normalitzin l'activitat creativa l'artista sempre serà un treballador de segona, malauradament igual que molts altres treballadors d'altres sectors també colpejats pel desinterès institucional.

-Perquè hi ha uns quants mals mites entorn l'artista i la creació.

A la que els artistes deixen d'estar sota el paraigua del poder de l'església i l'estat, apareixen nous models d'artista i es creen mites entorn la creació. Un dels models-mite més potents és el de l'artista romàntic tipus Van Gogh. Lluny d'un contrast biogràfic realista, se suposa que obté tal plaer espiritual amb la creació que no necessita res més, ni diners ni reconeixement social, un ser que està per sobre de la resta de la humanitat, un incomprès amb uns valors altíssims que un cop mort tothom reconeix com a genial, i que, a sobre, passa a cotitzar-se moltíssim.

A l'altra cara de la moneda tenim el model-mite de l'artista triomfador que juga amb les normes de joc del capitalisme més salvatge i que triomfa. Es riu de tot i es fa ric. Aquests personatges són entesos per una bona part de la societat com a peces del sistema capitalista més radical que viuen de l'engany, la mentida i l'oportunitat i que no tenen res a veure amb la ciutadania de carrer.

I, entre aquests dos models, hi ha un oceà d'artistes amb mil ambicions i motivacions diverses, i que formen un teixit d'art a l'abast dels seus veïns i conciudadans; artistes de tots els estils i per a tots els gustos; que busquen, investiguen, treballen, paguen tallers, materials, produccions a més a més de les factures que paga tothom.

-Per l'individualisme del creador

Una manera d'entendre la feina autònoma de l'artista és la creació de la marca personal. Pot passar que un artista pensi en la seva feina com un màrqueting constant en què ha d'estar alerta per vendre el seu producte a través d'ell mateix, de les seves interaccions socials o relacions públiques. Quan l'únic que sosté una feina és aquesta activitat comercial, és obvi que l'artista no tindrà gaires impulsos solidaris reals. Quan el que sosté la feina és la qualitat de la mateixa, més o menys valorada, l'artista entén que només és un treballador més dins un context fortament precari i que com en tots aquests tipus de contextos el suport mutu és la millor actitud. Malauradament el patró psico-social contemporani és el de l'individualisme, per tant és comprensible que l'artista lluiti pel que considera el seu producte sense parar-se a analitzar aquest marc més ampli, ja que sovint li costa tant tirar endavant els seus projectes que prou feina té a defensar el seu jardí, i no veu que no preocupar-se del jardí de l'altre el fa més precari. És evident que qualsevol gremi (mireu recentment el ram dels taxistes) va més a la una a l'hora de defensar les condicions professionals del seu gremi que no els artistes.

Què podem fer doncs per canviar aquestes inèrcies, per invertir aquestes dinàmiques de maltractament i menyspreu dels artistes? Evidentment, tenir una associació professional forta, amb moltes sòcies i socis que la recolzin i que tinguin clar la importància de defensar les bones pràctiques professionals davant de qui calgui. I cal fer actuacions. Així com una actitud individual de presa de consciència i reflexió crítica envers les pràctiques que acceptem i normalitzem. Cal, doncs, actuacions individuals i col·lectives.

Des de la PAAC, ens proposem:

1. Iniciar programes de formació sobre bones pràctiques professionals de la gestió cultural per a tots els centres públics o subvencionats que treballen amb art i creació. Cal establir un criteri clar sobre què són les bones pràctiques professionals i cal que els set punts amb que començàvem aquest text

es normalitzin. Tenim un objectiu: que en els propers anys tots els centres estiguin al dia d'aquesta formació i que els responsables de concursos i exposicions no tinguin dubtes ni llacunes sobre què cal oferir i demanar als creadors.

2. Crear un segell de qualitat per distingir els concursos que respectin aquests set punts. Possiblement també es podria fer servir aquesta distinció per reconèixer les entitats que treballin d'acord amb les bones pràctiques, siguin de la mena que siguin (centres públics o privats; centres petits i independents, o centres grans amb bons pressupostos; centres amb finalitats comercials i centres que no).

Què podem fer individualment?

1. No participar en propostes (concursos, exposicions, encàrrecs) que no respectin la professionalitat de la nostra feina. Aquest és un suggeriment general, s'entén que cada professional és un món i que cadascú sap les seves necessitats econòmiques i vitals, per tant no podem generalitzar. Seria molt productiu poder entrar en diàleg amb els responsables d'aquestes propostes fent-los saber el perquè hem decidit no participar. A bon segur que els organitzadors tindrien pressa a complir amb les bones pràctiques si els creadors no responguessin a les seves propostes quan no tenen en compte els set punts. Si els artistes no ens respectem professionalment, si no exigim que se'ns respecti, qui ho farà per nosaltres?

2. Denunciar les propostes abusives, sigui directament davant l'entitat que pertoqui, sigui portant la queixa a la PAAC per tal que la gestioni. No es tracta d'enfonsar amb la crítica ni de donar per fet que les negligències estan motivades amb intenció abusiva; es tracta de no ser còmplice de la inèrcia, es tracta de no donar per fet que això és així i ja està, es tracta de donar l'oportunitat a les entitats perquè puguin adonar-se quan s'equivoquen en què s'equivoquen i rectificar, es tracta de demanar-los que siguin els nostres aliats a millorar la nostra situació professional.

Hem de canviar aquesta situació i ho hem de fer treballant plegats.